

Giuseppe
Catozzella

Talianka

INAQUE

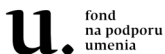
Preklad
Adriana Šulíková

Giuseppe Catozzella

TALIANKA

Preklad tejto knihy vo forme štipendia podporil
z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.

Giuseppe Catozzella
ITALIANA

COPYRIGHT © 2021 Mondadori Libri Spa

This edition published in agreement with the Proprietor through MalaTesta Literary Agency, Milan.

TRANSLATION © Adriana Šulíková 2023

COPYEDITING Martina Kubealaková, Lucia Halová

COVER © Barbora Šajgalíková

COVER ILLUSTRATION © Ema Baková

SLOVAK EDITION © Inaque 2023

ISBN 978-80-8207-216-0

ISBN e-book 978-80-8207-217-7

Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie kopírovať a rozmnožovať so zámerom rozširovania v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek spôsobom bez písomného súhlasu vydavateľa.

Giuseppe Catozzella

TALIANKA

INAQUE

*Chiare na veky vekov.
Giulii.*

Kolko potrebujeme odvahy, aby sme naprieč storočiami hovorili rečou rokliny, rečou rieky.

Boris Pasternak

Doprajme niečo aj tým, čo sú dole, tu prítomným, ktorí si krvopotne zarábajú na chlieb, bedárom. Napojme ich legendami, chimérami, dušou, nesmrteľnosťou, rajom, hviezdami.

Victor Hugo, *Bedári*

Príbeh tohto románu vychádza z historických dokumentov a skutočne sa stal. Udalosti aj postavy považujte, prosím, za reálne a nie za výtvor autora.

Každú príhodu a historickú súvislosť som overoval vo viacerých zdrojoch. Písomné dokumenty v románe (telegramy, rozsudky, verejné oznamy, príhovory, listy) sú prevzaté z originálov.

Historické udalosti a výňatky zo súkromného života Márie Oliveriovej a Pietra Monaca sa zachovali v súdnych spisoch uložených v Štátnom centrálnom archíve v Ríme, Archíve Generálneho štábu talianskej armády v Ríme a Štátnom archíve v Cosenze.

Špeciálny vojenský súd v Catanzare

16. februára 1864

„Dáva sa na známosť, že sa dostavila v mužskom preoblečení, na sebe mala farebnú súkennú vestu, kabát a čierne súkenné nohavice, hlavu zavinutú do šatky.“

„Som Mária Oliveriová, rodená Biaggiová, mám dvadsaťdva rokov. Narodená a bytom v Casole v provincii Cosenza, som bezdetná, vydatá za Pietra Monaca. Som tkáčka, katolíčka, analfabetka.“

V skutočnosti nie som analfabetka, čítať a písať ma naučili štyri roky školy a knihy, ktoré som potajme kradla svojmu manželovi Pietrovi v duchu hesla, že ak si len tkáčka, lepšie je tváriť sa ako hlupaňa.

Ocitla som sa pred vojenským sudcom ako na karnevale, s krátkymi vlasmi ako muž, drsnou tvárou poznačenou dvoma rokmi strávenými v horách, s polámanými nechtami. Našli ma ukrytú v jaskyni v lese horského masívu Sila neďaleko obce Caccuri; podo mnou sa rozprestieralo hlboké, slnkom zaliate údolie, pred sebou som mala končiare Monte Carlomagno a Monte Scuro, tie do mňa vdychovali život. Ukrývala som sa celé týždne ako medveď.

Hlboká a vlhká jaskyňa bola útočiskom dážďoviek a hrabošov, vchádzalo sa do nej úzkym otvorom v tvare lievika, a hoci dnu denné svetlo nepreniklo, keď som si založila oheň, cítila som sa pohodlne. Zostala mi škatuľka použiteľných zápaliek, cez deň som zberala drevo a sušila ho na slnku, v noci som nakládla poriadnu vatru. Lôž-

ko som si zhotovila z píniových halúzek a ihličia, krížik na hrbce kamienia, ktorý som urobila, ako som najlepšie vedela, mi slúžil ako oltár a tichý spoločník. Boha som začala hľadať až v horách, predtým som mu venovala nanajvýš zištnú modlitbičku v snahe zahnať obavy. Vonku kmene smrekovcov tlmili škrekot hají, vreskot sokolov sťahovavých, strmý let hadiarov. Moja myseľ sa počas nekonečných dní a nocí vracala k matke a otcovi, k sestre Vincenze a bratom Salvovi, Angelovi a Rafaelovi, myslela som na svojho prekliateho manžela Pietra, ktorého sme nechali hore. Zostala po ňom len mŕtvola, zhorená v tom nešťastnom orľom hniezde.

Pred západom slnka som vychádzala do lesa za potravou. Dvojránovú pušku som použiť nemohla, aby som nenarobila hluk, ale malé zvery ako drobné vtáctvo či plchy som sa naučila chytať holými rukami alebo trafiť pracom. Kapry v rieke som chytala na vlasec. Opekala som ich na čiernom plochom kameni spolu s gaštanmi, smrčkami a plávkami, počkala som na tmú, aby ma neprezradil dym, a potom som ich hltala ako vyhladované zviera. Zberala som dažďovú vodu a čakala, kým odstojí.

Popoludní alebo za mesačnej noci som schádzala k bystrine, do ľadovej vody som ponárala hlavu až po plecيا a zaháňala smäd učupená ako Baka, vlčica, ktorá nás sprevádzala do chvíle, kým nezavetrila zradu. Za bieleho dňa som sa vyzliekala donaha a kúpala, splývala som na chrbte a nechala sa unášať prúdom, strácala som sa v oblakoch na oblohe, až nakoniec všetko ustalo, minulosť a budúcnosť sa mi zjavovali plné života; potom som ležala ukrytá pod konármi stromov v snahe zachytiť zopár slnečných lúčov. Do úkrytu som sa vracala mokrá a šťastná. Bol február, voda v Nete bola ľadová, ale ja som sa ničoho nebála.

Pri návrate som za sebou zasypala otvor hrbou kameňov a nechala len malú štrbinku, ktorou som sledovala dianie vonku: predstavovala som si, že sa šplhám na vr-

cholky hôr, na jedle a gaštany, že si ako jastrab sadnem na konár, potom vyletím na lov a prinesiem mláďatám malého zajaca.

Bola to len otázka času. Raz nás už zradili a určite ma hľadajú po celej Sile. Pre vojakov zo severu by som sa znepokojovať nemusela, hoci aj medzi nimi sa nachádzali Alpskí lovci. Horali, usilujúci sa oslobodiť svoj kraj, teraz poľovali na tých, ktorým išlo o slobodný juh; do niektorých častí našich lesov a hôr by sa nedostali, nemohli poznať chodníky vyšliapané našimi predkami a pokrstené krokmi našich dedov. V poslednom období ich však vodili honci dobytky, uhliari a drevorubači, a to mi nedalo spať. Žila som s pocitom neustáleho ohrozenia.

Rozhodla som sa, že na jar utečiem do údolia, bližšie k moru. Ukradnem čln a odplávam na sever. Ešte pred Scaleou sa vydám proti prúdu rieky Argentino, vystúpim na breh v Orsomarso a odtiaľ opäť prejdem cez hory do Sily; počas tejto dlhej cesty by sa ku mne pridali ďalší, dala by som dokopy početnú skupinu, preliezli by sme Monte Curcio a napadli by sme ich z druhej strany: bol by to konečný boj.

Potom nastal osudný deň.

Obklopili ma, a skôr než som stihla pozrieť do očí judášovi, ktorý im ukázal cestu, odvliekli ho. V noci spustili neutíchajúcu strelbu a ja som na ňu odpovedala ako zmyslov zbavená. Odolávala som celý deň, ale čo ďalej? Nemohla som vychádzať na lov, zásoby vody sa mi minuli, ich bolo priveľa. Nemala som na výber.

Zajal ma podporučík Giacomo Ferraris, s krátkymi vlasmi a v tmavom oblečení ma považoval za muža. Chvíľu tým hlupákom bersaliérom trvalo pochopiť, že som žena, jediná veliteľka zbojníkov v našom novom, krvou zmáčanom Taliansku; ležala som zviazaná, s tvárou zabore-

nou do čiernej zeme. Jeden ma surovo obrátil a hlavňou pušky mi roztvoril košeľu.

„Má cecky!“ škeril sa spolu s ostatnými a pokrikoval ich smiešnym piemontským nárečím. „Má cecky!“

Jeho druhovia zo mňa nespúšťali oči, obzerali si ma od hlavy po päty, ktovie čo hľadali v mojej tvári, možno že len nikdy nevideli ženské prsia. Napokon im to došlo a začali vyskakovať od radosti; blahoželali si, objímali sa a tancovali ako banda trpákov: dolapili Ciccillu, slávnu Ciccillu, hrôzostrašnú Ciccillu. Jedine podporučík ma mlčky pozoroval, akoby sa bál čo i len priblížiť. Ostatní do mňa kopali, bili ma puškami. Až kým ich Ferraris nezastavil.

Jasné, že som to bola ja a nebola som muž, za nič na svete by som ním nechcela byť. Už dva roky som sa podobala viac na Baku než na muža, neexistuje väčší rozdiel než medzi mužom a vlčicou.

Jedno je však isté: ak som si nožikom ušmykla vlasy a preobliekla sa za chlapa, nebolo to preto, aby som sa mu podobala. Urobila som to, lebo ináč by som sa nikdy neoslobodila. Navždy by som zostala Máriou.

Prvá část

NA DEDINE

1

Ako dieťa som si vzala do hlavy, že pôjdem hľadať staršiu sestru, ktorá sa v našom dome nikdy neukázala. Boli sme šiesti súrodenci a jedinou stopou po Tereze bolo päť čiarok vedľa písmena T napísaného ceruzou na stene kozuba, kam otec rok čo rok na naše narodeniny značil, ako sme vyrástli.

Doma sa o nej nesmeli hovoriť, otec s matkou ju spomenuli len zriedkavo v nedeľu alebo na prikázané sviatky, keď sa na stôl vyložilo víno alebo niekto z dediny priniesol za štvrt litra páleného.

Starší brat Rafael neveril, že existuje; prostredný Salvo áno. Večer otec v slabom svetle petrolejky o nej zasne- ne rozrozprával posilnený alkoholom, vzápätí to poprel a matka ho napomenula: „Mlč, čit, ani slovo!“ Zvlhli jej oči, čo sa zvyčajne nestávalo, pohľad upretý do stropu jej odrazu prešiel k obrysom hôr za oblokmi a usmiala sa sama pre seba. „Čit, zavri ústa, lebo to šprndúli roztrúsia a v dedine budeme za darmožráčov. Budú si myslieť, že sa nafukujeme,“ snažila sa umlčať otca.

To, že sestra skutočne existuje, som vedela len ja, povedala mi to matka v jednu plušťavú nedeľu, zobrala ma bokom, pobožkala ma do vlasov a zaprisahávala ma, aby som pred nikým ani nemukla, dokonca ani pred bratmi. „Mari, čoskoro odídeš,“ vravela mi so slzami v očiach. „Aj ty budeš mať všetko, čo ona.“

Tá veta mnou otriasla. Odvtedy som žila v dvoch zdanlivo nezlučiteľných svetoch. Na jednej strane vidina nového života, tajomného a desivého, ktorý som si predstavovala plný bohatstva v spoločnosti neznámej sestry,

na druhej strane moja rodina, dedina a dom, kde som žila doposiaľ. Tvárida som sa, že nič z toho nie je pravda, že matkine slová boli len výmysel a všetko zostane po starom.

Vincenzina bola o tri roky mladšia a v izbe, kde sme spali, jedli aj varili, sa po každej oslave presunula z vedľajšej postele ku mne. Pach polievky prenikal do šiat, do obliečok, do vlasov. Para z hrnca na sporáku stúpala k plafónu a odtiaľ sa vracala po kvapkách dolu, Rafael a Salvo sa zabávali na tom, kto ich prvý zachytí vo vzduchu. Na opačnom konci pri stene vedľa komína ležali ich matrace; Angelino mal len rok a spával s matkou a otcom v spálni.

Žili sme na vršku v uličke Vico I. dei Bruzi v Casole, na úpäti horského masívu Sila, v dome z hranatých kameňov postavených okolo komína, aby nás chránili. Bol to dom môjho pradeda s oblúkovými dverami a mne pripadal najkrajší na svete. Spočiatku ho tvorila len jedna izba, do druhej sa vstupovalo odzadu, pôvodne slúžila ako maštal. Až neskôr dedo Biaggio, ktorého meno nosí aj otec, utratil posledné kravy a kozy nakazené akousi pliahou a spolu so synmi premenil maštal na spáľňu. Vtedy rodina začala obrábať zem a pracovať pre Morelliovcov. Tak sme sa stali bezzemkami odkázanými na rozmary pánov s tvrdými klobúkmi, ktorých sme prezývali tvrdiaci. Nedostatok priestoru bol náš posledný problém. A to najmä vtedy, keď sme na konci mesiaca nemali čo vložiť do úst a ozýval sa hlad, najviac u najstaršieho Rafaela. Nemysleli sme naň, nikto z nás sa ním nezaoberal, ak sme nechceli prísť o rozum. Nemysleli sme na ťažkú lopotu dňom i nocou, na to, že tvrdiaci oplocujú celé územia ostnatým drôtom – polia, lesy, verejné pasienky – a štvú proti nám zúrivé psiská, aby sme si nemohli nazbierať trochu dreva, zvyšky úrody po zbere, uchmatnúť si za hrst rýdzikov či gaštanov, uloviť v lese prepeličku alebo chytiť v rieke pichľavku. Nemysleli sme na to. Usilovali sme sa stráviť vlastný hlad a ráno sme sa budili s poci-

tom sebaúcty – „Dôstojnosť!“ opakoval nám otec –, o tú nás nesmie nikdy nikto pripraviť.

Vincenza poskakovala po mojom matraci z kože vlny, líhala si vedľa mňa, opierala si hlavu o moju, páčilo sa jej, keď sme sa navzájom dotýkali mihalnicami.

„Mari!, podľa teba máme naozaj staršiu sestru?“

„Áno,“ odpovedala som jej.

„Aj ja si to myslím. A je veľmi bohatá?“

„Kúpe sa v bohatstve.“

„A prečo odišla?“

„Lebo je bohatá a náš dom sa jej hnuší.“

„A prečo sa jej hnuší?“

Zakaždým som si vymyslela niečo iné. „Pretože ona má záchod a my len nočník.“ Ukázala som na kovové vedro vedľa spáľňových dverí. Vincenza ho v noci nepotrebovala, mala štyri roky a občas sa ešte pocikala. Ak sme ju nezabalili do plátennej plienky prichytenej zatváracími špendlíkmi, premočila celú posteľ. „Pri cikaní sa naň posadí, aby ju nevidel manžel,“ šepkala som jej do ucha. Počuli sme od matky, že ju požiadal o ruku akýsi mladý boháč, a odvtedy sme si vymýšľali tie najneuveriteľnejšie príbehy. Vincenzina sa zadúšala smiechom, rukou sa chytala za ústa, a keď sme stíchli, zaspávala som s jej dychom na tvári.

V jedno marcové ráno prišiel telegram.

Zopár slov, ktoré matka zvládla prečítať aj sama. Keď som sa poobede vrátila zo školy, zobrala ma bokom a šepkala mi do ucha, ako prechádzala roztraseným prstom po papieri:

„Pripravte dievča. Keď dostavník dorazí do Neapola, pošleme telegram, aby sme sa dohodli na jeho prevzatí. Vydávame sa na cestu a sme pripravení na adopciu. Gróf Tommaso s manželkou.“

Matka si ma oduševnene obzerala. „Budeš mať nových rodičov. Bohatých,“ povedala. „A budeš žiť so svojou sestrou.“